

УДК 821.161.2-31.09

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2023-14.6>

ФЕНОМЕН ВІДЧУЖЕННЯ В ХУДОЖНЬОМУ ТРАКТУВАННІ ВАЛЕНТИНА ТАРНАВСЬКОГО

Змінчак Наталія Михайлівна

старший викладач кафедри мовної підготовки

Одеської державної академії будівництва та архітектури

вул. Дідріхсона, 4, Одеса, Україна

Стаття присвячена дослідженню феномена відчуження у творчості Валентина Тарнавського. Увага зосереджена на двох його типах, що розглянуті в соціальному та філософському дискурсі. Для аналізу обрано оповідання «Дерево життя» та роман «Порожній п'єдестал». Метою цього дослідження є визначення поетикальних засобів відображення феномена відчуження на проблемно-тематичному рівні, а також аналіз інтерпретаційних моделей, які виробляє Валентин Тарнавський у своїй прозі. Виходячи з кількісного аналізу, у прозі письменника однією з найчастотніших і ключових є проблема значення духовності та морально-ціннісних орієнтацій у житті людини, що вирішується на тлі тематичного матеріалу життя людини творчої. Серед персонажів, які репрезентують тип творчої людини, функціонують як діячі мистецтва, так і науки, проте авторська концепція не зводиться лише до поетизації чи оспівування інтелектуальних пошуків та відкриттів чи возвеличення креативного типу особистості. Питомим сенсом художньої інтерпретації цієї теми є порушення проблем викинутості, маргінальності та непристосованості до життя у світі, в якому талановиті люди, що несуть частку всесвітньої мудрості, – зайві. У результаті аналізу двох творів прозаїка простежується еволюція художнього осмислення феномена. Спершу він постає як відчуження від суспільства, що є необхідним заходом для індивідуального становлення, самопізнання й розкриття творчого потенціалу в ранньому оповіданні «Дерево життя». Згодом інтерпретується в романі «Порожній п'єдестал», де в художньому образі екзистенційного відчуження директора інституту Унксова, що виявляється як на фізичному, так і на психологічному рівнях, заковано потенціал узагальнено-філософського прочитання цієї амбівалентної проблеми. Художня адаптація філософської ідеї у творі «Порожній п'єдестал» наближає його до жанру інтелектуального роману.

Ключові слова: *пограниччя літературознавства й філософії, інтерпретаційні моделі проблеми відчуження, поетикальні засоби.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Особливо не заглиблюючись у теоретичні питання, слід підкреслити, що проблема відчуження не тільки філософська, але й літературознавча. Адже мистецтво своїми засобами вповідає ті суспільні процеси у гуманітарній сфері, якими займається філософія. Характерними особливостями цього культурно-історичного типу переживання дійсності стають втрата цінностей, втрата відчуття контролю над власним життям, підвищена чутливість до хворобливих переживань, пошук осмисленості і цінності у світі за межами реальності, втрата ідентичності.

У літературі ж контекстом вживання терміна «відчуження» є здебільшого екзистенційна проблематика, що широко представлена у художній думці ХХ століття. В українській художній літературі відчуження всебічно осмислюється вже у творчості шістдесятників: Є. Гуцала, А. Дімарова, В. Дрозда, Григора Тютюнника, В. Шевчука та ін.

Валентин Тарнавський належить до покоління вісімдесятників, у середовищі котрих ще резонують світоглядні та естетичні принципи шістдесятників. Незадоволення станом суспільства, в якому наявні порушення зв'язків соціуму й особистості, спонукає письменників звернутися до філософської проблеми відчуження, яка заявлена ще наприкінці ХІХ століття, але панорамна картина явища вимальовується саме у ХХ столітті. Феномен відчуження виразно присутній у соціокультурному контексті радянської епохи. Діагностуючи стан суспільства СРСР, Валентин Тарнавський у своїй творчості моделює героя, що перебуває в стані окремішності в екзистенційному сенсі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед досліджень, присвячених розгляду відчуження, варто виокремити праці таких вітчизняних учених, як Мовчан М., Смушак Т., Хамітов Н. Дослідники всебічно аналізують філософську категорію в онтологічному й лінгвістичному розрізах. Тетяна Смушак доходить висновку, що вивчення феномена відчуження

в літературному творі потребує його аналізу з таких позицій: «1) літературознавчої, що включає філософський і лінгвістичний аспекти усвідомлення природи художнього концепту; 2) філософсько-антропологічної, психологічної, соціологічної, що зосереджується на предметності заданої проблеми» (Смушак, 2018, с. 140).

Формування мети і завдань статті. Метою статті є вивчення специфіки художнього відображення феномена відчуження на проблемно-тематичному рівні та аналіз інтерпретаційних моделей, вироблених Валентином Тарнавським у своїй прозі. Досягненню мети передують виконання таких **завдань**: визначити концептуальні основи художнього тлумачення феномена відчуження у контексті філософської проблематики прозаїка й інтерпретувати поетикальні засоби та прийоми психологізму в аналізованих творах. Новизна поставленої проблеми визначається відсутністю досліджень творчості прозаїка, зокрема оповідання «Дерево життя» і роману «Порожній п'єдестал», під цим кутом зору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головним героєм чи не кожного оповідання й роману Валентина Тарнавського є людина творча. У філософському за підтекстом творі «Дерево життя» спостерігаємо ідею подолання відчуженості шляхом самовідданого служіння мистецтву, всупереч потребам заробітку і традиційного для випускника вишу просування кар'єрними сходами.

Сюжетна канва оповідання розгортається на тлі дружби чотирьох персонажів, які ще в університеті створили гурт “Bells” (алюзія на The Beatles), який розпався одразу після його закінчення. Далі кожен пішов своїм шляхом: наратор, ім'я якого у творі не названо, закінчував кандидатську дисертацію і мав грандіозні плани на кар'єрному шляху, Слон і Льоса також мали престижні професії. Тут доречно згадати слова німецького романтика Фрідріха Гельдерліна: «У Німеччині людей нема – є тільки професії» (Ігнатенко, 2001, с. 47). Цей афоризм можна екстраполювати й на життя персонажів, сутність яких визначається займаними посадами.

Примітно те, що лише один герой має власне ім'я, а не студентське прізвисько. І саме Алік – фронтмен гурту – не шукав вигідного місця в житті, а торував свій шлях, послуговуючись аксіологічними орієнтирами: творча самореалізація, свобода, гідність, самоповага. Через те, що Алік завжди прагнув до свободи, будучи обдарованою людиною, і – як і більшість творчих людей – імпульсивною, він служив своєму талантові, поетичному та музичному. Герой

знав, що на нього аж ніяк не чекає затишне й комфортне життя, однак обрав проявляти свої здібності, боротися за їх реалізацію. Недарма про Аліка по його смерті говорили: «він був єдиним живим серед нас» (Тарнавський, 2013, с. 391).

Торуючи шлях музиканта, що не міг за логікою характеру вступити у шоу-бізнесові кола, Алік відірвався від компанії своїх приятелів. Через видиму мову душі автор оповідання вимальовує психологічну герметичність героя, який «...ходив містом насуплений, згорблений і, забачивши когось із нас, по-школярськи ховався за перехожих, забігав у магазин, ускакував у тролейбус, коли не було іншого виходу» (Тарнавський, 2013, с. 396). А зустрівши когось з них на вулиці, «ховаючи згаслі, ніби присипані попелом очі, казав, що справи йдуть о'кей» (Тарнавський, 2013, с. 397). Дистанціюючись від оточуючих, герой будує стіну, яка дає змогу зберегти свою індивідуальність та автономність.

Зазвичай шлях, що веде до знаходження себе, може одночасно вести до змістового відчуження від інших людей. Так і виходить, що особи наділені якимсь даром, творчим началом, часто змушені розплачуватись самотністю. Самоізоляція, проте, не стає жертвою, яку творець сплачує за свій талант, а є цілком добровільною і навіть природною. Алік міг зробити свій вибір на користь тихого життя й сімейного щастя, але коли людина твердо знає власне місце в цьому світі, відчуває своє покликання, то робити вибір, мабуть, не випадає. Лише творчість може стати виправданням її існуванню.

Поняття відчуження характеризує онтологічну ситуацію розпаду зв'язків людини зі світом. У феноменологічному аспекті вона виявляється в переживанні втрати сенсу життя, що на рівні діяльності людини виражається в конформістській орієнтації, яка зводиться до задоволення біологічних потреб та виконання соціальних ролей. Логікою художньої думки констатується, що Алік був не схожим на більшість людей з його оточення. І тут Валентин Тарнавський, одягнувши маску наратора подає філософський коментар про мистецтво жити: «На велетенському дереві життя ми свого часу зручно влаштувались під товстою корою, а він стримів беззахисним, уразливим пагінчиком у незвідану височінь, пробивав собою твердь небесну, дотикаючись до невідомості, світу незнаного. Був кволою сміливою гілочкою, розвідником прийдешнього для всіх нас, котрого людство завше посилає вперед» (Тарнавський, 2013, с. 401). Таке символічне зображення від-

силає читача до концепту Світового дерева, або Вічного Дерева Життя. Воно «уявлялося нашим предкам якоюсь центральною віссю, що пронизує собою три світи – підземний (світ мертвих, темний світ), земний (світ живих, світ боротьби темного й світлого первнів) і небесний (світ богів)» (Суріна, 2006). Порівнюючи Аліка з пагінчиком, автор надає образу символізму божественного, адже крона дерева асоціюється зі світом богів. Валентин Тарнавський актуалізує питання узгодженості/неузгодженості історії життя окремої людини та перебігу часу зовнішнього світу, розвиваючи його від назви до останньої фрази твору. Людство росте й розвивається саме завдяки таким сміливцям, як Алік, які не лякаються палати, освічуючи все навколо й згорати в своєму покликанні.

Оповідання й завершується символічно: троє чоловіків, їдучи з похорону Аліка напідпитку, збивають пішохода з нотами й футляром. На рівні поезики ця подія позначає розв'язку сюжету. Реципієнт зчитує в підтексті епізоду умовне вбивство байдужістю конформістів людини, яка жила, не жаліючи себе, і цим потвердила своє право називатися людиною високого духу. Така розв'язка й загальна структура оповідання у жанровому відношенні наближає його до параболи.

Ще одна форма відчуження художньо трактується в романі «Порожній п'єдестал». Валентин Тарнавський художньо переконливо інтерпретує питання становища людини в суспільстві, її ставлення до праці, розуміння справедливості, як і проблем, пов'язаних із соціальним, етичним, психологічним спектром життя.

Художнє втілення проблематики роману розгортається у взаємозв'язку сюжетних ліній, дія яких відбувається в двох хронотопах. Перша сюжетна лінія обертається навколо коваля Івана, вченого Унксова Інокентія Вольфовича, секретаря Дяченка. У другій йдеться про повороти долі іншого Івана, Владики католицького ордену та його писарчуків. Порівнюючи ці світи, розуміємо, що ситуація залишилася перманентною: і досі там, «нагорі», не дають пробитися таланту.

Моделюючи світ художнього твору, Тарнавський ретельно добирає його складові частини. Так хронотоп гори в романі створює підсилене враження окремішності, відчуженості інституту та його діячів від життя внизу, а також вивищення над іншими. З самого дитинства Унксов хотів досягти успіху в житті, щоб не стати схожим на свого батька-приспосуванця, який запобігав перед «вищими»: «Головне – у апараті прилаштуватися. Начальники приходять

і йдуть, а ми, апаратчики, лишаємось» (Тарнавський, 1990, с. 86). Але попри чітке розуміння жалюгідності існування, що позбавлене гідності, і він перетворився на такого ж конформіста.

Не дивно, що найуспішнішими людьми за радянських часів вважалися партійці. Відтак постає питання: сьогочасне прагнення до успіху в кар'єрі походить від вестернізації світу чи від отої радянської гонитви за посадами. Герой роману Інокентій Вольфович розумів, що: «...не треба мати різних специфічних талантів, знати якусь науку до черв'ячних глибин, досить мати універсальний талант у суспільстві – талант керувати людьми» (Тарнавський, 1990, с. 91).

Гротесково Тарнавський зображує роботу інституту як переказання паперів та видавання наказів, причому наступний з яких скасовує попередній. «А головне, і це дивувало найбільше, всі добровільно, ліниво віддають тобі п'янке право керувати ними, всю відповідальність, ще й дякують, що не на них ті обов'язки» (Тарнавський, 1990, с. 91). «Я» втрачається людиною за власним бажанням, вона віддає його у володіння тому, хто стоїть вище, певному ідолові. Тут відбите тлумачення відчуженої особистості за Е. Фроммом, за концепцією якого відчуження – суб'єктивний феномен, «спосіб сприйняття, при якому людина відчуває себе як щось чуже... стає ніби відстороненою від самої себе... не відчуває себе центром свого світу, рушієм своїх власних дій... сприймає себе, так само як і інших, подібно до того як сприймають речі – за допомогою почуттів і здорового глузду, але в той же час без продуктивного зв'язку з собою і зовнішнім світом» (Фромм, 1989, с. 143). Людині комфортніше бути частиною чогось великого, аніж відчувати власну самотність. Така приналежність надає її життю осмисленості.

У романі «Порожній п'єдестал» дуже точно відтворено принципи, за якими працює радянська система: «Невідомі порадики в передовицях очолювали всю велетенську роботу народу, даючи магістральні напрями і вникаючи в тонкощі. За всим цим стояла незрима, але всемогутня, як Бог, сила, служителем якої він і вирішив стати» (Тарнавський, 1990, с. 92). Бачимо, що тоталітарному суспільству особистість не потрібна, а потрібен елемент системи, який виконуватиме свою функцію: «Я», «не я» – це все чисто психологічна субстанція. У нас, знаєте, особистість настільки колективістська, що в неї може виникнути не тільки двійникове, а й всенародне «я» (Тарнавський, 1990, с. 261).

Вагому роль у творі відіграє прийом карнавалізації, завдяки якому автор переконливо потвердив, що радянська машина починає потрохи розвалюватися, а на людину чекає оновлення. Концепція карнавалу Бахтіна, який стверджував, що обрядово-видовищні дійства організовані на сміховому началі, причому стихія сміху підхоплює і вивільнює людину від будь-якого догматизму, стає в нагоді прозаїку, коли той прагне підкреслити абсурдність поведінки особи, що не підпорядковується загальним законам буття та не відповідає самій природі людини, у романі набуває функцій демонстрації закоріненого в підсвідомості страху й покори, зацькована людська душа не почувається розкутою навіть в умовах карнавалу. Відтак прозаїк дуже тонко й переконливо висвітлює процес виродження людяного в людині, і навіть більше – зміну основ її ментальності.

Отже, за логікою художньої думки висновується ідея, що суспільство, на яке тисне тоталітарний вождь, рано чи пізно піддається цьому впливу, лише одиниці – бунтівники – мають сили протистояти йому.

Визначальним аспектом відчуження Унксова є екзистенційний, це самотність людини, яка перебуває в сумнівах щодо сенсу свого буття. Він нудиться своєю роботою, але ще не до кінця відмерла душа все ж шукає виходу з оболонки тіла: «Інокентій Вольфович спустив волохаті ноги з ліжка, підступив до дзеркала, де побачив свого двійника, народженого з темряви та порожнечі, рябого, в ластовинні, з рудою шерстю на грудях, звичайнісінького сина людського, з яким він не хотів мати нічого спільного. Його душа вже вимагала іншого тіла – бронзового, атлетичного, божественного» (Тарнавський, 1990, с. 113).

Досліджуючи феномен тоталітарного вождівства, Ханна Арендт виокремлює дві ознаки, які відрізняють такого керманіча від звичайного диктатора чи деспота: «повне ототожнення вождя з кожним призначеним підвождем» і «монополія на відповідальність за все, що відбувається» (Арендт, 2005, с. 425). Так у романі ми бачимо неабияку схожість підлеглих на свого керівника (такий прийом є і в оповіданні «Дерево життя»: підлегли ЛЬОСИ копіюють його шепелявість), вони мавпують його висловлювання, манери й міміку. Піднімаючись поверх за поверхом у пошуках Унксова, Іван зустрічає його численних секретарів схожих як один на свого властителя, в цьому також виявляється відчуження від власного «Я», коли люди зраджують себе стаючи невиразними копіями тих, хто знаходиться вище на кар'єрних сходах.

Якщо однією з умов подолання відчуження є творчість, то для героя роману – це недосяжна

висота. В Унксова ця можливість була заблокована, він настільки звик бути керованим, що не спромігся творити самостійно: «Феномен порожнього аркуша завжди хвилював його... З одновимірної снігової площини міг з'явитися багатовимірний світ, нове життя, осяяне призахідним сонцем. Але міг на тому сніговому полі заблукати й навік заснути на пеньку у морозній дрімоті анемічний невдаха» (Тарнавський, 1990, с. 243). Річ у тім, що йому не властиві ентузіазм, потяг до творчості, хоч він і директор науково-дослідного інституту. І якщо в оповіданні «Дерево життя» постає приклад осмисленого існування людини, без відчуження від своєї суті, то в романі «Порожній п'єдестал» передано екзистенційну фрустрацію героя. Унксов працював на образ, а не розкривав власну сутність. Інокентій Вольфович намагався стати таким, яким бачив себе в уяві, не дбаючи про вдосконалення людських якостей, духовність, внаслідок чого втратив здатність створювати нове.

Не периферійним у романі є мотив смерті і безсмертя; пошук свого місця у світі супроводжується прагненням залишити по собі слід, зостатися у пам'яті прийдешніх поколінь. «Нещасні, тисячі літ дурять вас потойбічним життям, бо безсмертними стають при житті, а не після смерті» (Тарнавський, 1990, с. 85), – каже Інокентій Вольфович Унксов. «Ніякого потойбічного життя для простих людей немає, лише одиниці переживають своє тіло. Лиш талант – безсмертний, лиш його дух живе століттями» (Тарнавський, 1990, с. 346).

Унксов кілька разів має нагоду подивитися на себе з боку відстороненого спостерігача. По-перше директорів інституту планують поставити пам'ятник за досягнення в науці. Скульптор робить його в душі «голового реалізму», відтак усі недоліки Унксова відбиті в монументі: «Перед ним конав у агонії гіпсовий мрець, який бачив кінець світу. У зморшках відбилися нелюдські муки, сліпі очі нічого не розуміли, у розкритому роті завмер німий крик» (Тарнавський, 1990, с. 224). Отже, монумент постає як alter ego героя, як зримий образ справжнього Унксова: «...тріснула, розсідаючись, обшивка, відкриваючи таємницю, яку сховав у собі. Порожньо там було. Зміст перейшов у форму» (Тарнавський, 1990, с. 424). Від людини в директора залишилось лише тіло, а елемент духовного був відсутнім.

Вдруге він бачить свого двійника, якого створив Іван за допомогою чарівного злитка: «Просто перед ним, ніби виступивши із дзеркала, стояв він сам – трохи розгублений, з мішками під очима, з крапельками поту на верхній

губі, помітними залісинами, побронзовілий. Він дивився собі в очі, відчуваючи містичну відчуженість од самого себе» (Тарнавський, 1990, с. 259). Унксов побачив те, чого не очікував побачити. Адже в його уяві існувала освічена, сильна людина у розквіті сил, а насправді це був жалюгідний підстаркуватий нічим не примітний чоловік. Пояснення такої невідповідності уявлюваного і реального Я подано у роботі «Буття і ніщо» Ж.-П. Сартра. Філософ пов'язує поняття відчуження з суб'єктивним досвідом, що виникає при зустрічі з Іншим. «Відчужене Я не збігається з реальним, і я заперечую його, проте в самому акті заперечення я визнаю його частиною себе, і це відчужене і заперечуване Я є одночасно моїм зв'язком з іншим і символом нашого абсолютного роз'єднання» (Сартр, 2000, с. 307).

Інокентію Вольфовичу в романі протиставляється майстерний коваль Іван, який був людиною покликання. Проте й Іван постає не ідеальним героєм. Попри всі подвиги, які він здійснює протягом сюжетного часу, в момент, коли від нього вимагалось зібрати всі сили й здолати метафізичне зло, герой опускає руки і йде з поля битви, навіть не спробувавши вступити у боротьбу.

Автор використовує мотив сну, семантика якого часто наближається до мотиву смерті: «...так хороше йому стало. Колишеться домовина на мотузках, схилила у могилу золоту голову сонях, бджілки гудуть, прилетіли з колгоспної пасіки на медоцвіти, небо над ним високе й синє. Та злетіла перша грудомача з лопати, гупнула об вікно, майже в обличчя, зашурхотіли чорним гайворонням наступні, закриваючи навіки білий світ» (Тарнавський, 1990, с. 322). Тут смерть постає як категорія духовна, а не фізична. Не виконавши своєї місії, не завершивши розпочате, Іван «зручніше склав руки на грудях і ... помер» (Тарнавський, 1990, с. 322), в нього відсутній екзистенційний страх та відчуття трагізму буття, що зумовлене відчуттям кінцевості людського існування.

Зневіра й втрата надій породжує Іванове відчуження, яке письменник зобразив в експресіоністичній манері: «Скреготнув зубами, розлучаючись із душею, і поїхало вниз спорожніле тіло, відкриваючи на спині страшну криваву рану. Гола, самотня, беззахисна лишилася душа його, тягла за тілом руки і волала: – Куди ж ти?» (Тарнавський, 1990, с. 424).

Такий стан спустошення та розчарування є руйнівним для особистості і провокує спад життєвих сил. Проте може стати тим імпульсом, який штовхає на нові звернення. Вірогідно, саме тому роман «Порожній п'єдестал» має дві розв'язки. У першій Іван повертається додому після поразки, та знову йде до кузні «роздмухувати новий вогонь» (Тарнавський, 2013, с. 425), що характеризує його як людину затуляту і горду. Друга зображує Івана, який залишився на службі у Владики, зайнявши місце Унксова. Валентин Тарнавський пропонує читачеві самому вирішити, якою буде завершальна фаза долі героя: Іван продовжить боротьбу чи такі піддасться на спокусливі умови й пожертвує своєю людяністю, гідністю та ідеалами.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Порівнюючи поетикальні засоби, якими автор творить художню картину, варто зазначити, що від описового авторського відтворення психологічного стану відчуження в оповіданні «Дерево життя» Валентин Тарнавський переходить до такого засобу, як внутрішнє мовлення героя, що увиразнює та поглиблює його емоційно-психологічні характеристики, вияскравлює проблему відчуження і спектр морально-етичних питань, заглиблюватися в які цуралися радянські письменники, вважаючи, що відчуження – хвороба капіталістичного суспільства, а соціалізму вона не властива. Та митці, як українські, особливо шістдесятники й вісімдесятники, так і європейські, художньо трактували трагізм самотньої людини, яка виборсується із життєвих перипетій шляхом ескапізму, щоб зберегти гідність і честь вільної особистості, або здає свої позиції і стає homo soveticus.

Отже, Валентин Тарнавський мистецьки втілює у художніх творах ідею особи відчуженої від суспільства та від істинної людської суті. Створивши сатиричний роман, що за природою жанру висміює негативні явища дійсності, він пов'язує з об'єктом насміху – Унксовим – велику кількість ліричних мотивів (переживання туги за померлою коханою, образ люблячої матері, муки пошуку істини, почуття скінченності буття та інші), які надають запровадженій іронічно-саркастичній тональності нових відтінків поєднання високого і низького у зображенні абсурдного світу, що керується принципом «homo homini lupus est».

ЛІТЕРАТУРА

1. Арндт Х. Джерела тоталітаризму. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. 584 с.
2. Ігнатенко М. Відчуження й імморалізм у дійсності та літературі ХХ ст. *Слово і Час*. № 11. 2001. С. 45–59.

3. Сартр Ж.-П. Буття і ніщо. Нарис феноменологічної онтології. Київ: Основи, 2001. 854 с.
4. Смушак Т.В. Концепт самотності й відчуження в літературному творі: специфіка трактування. *Південний архів (філологічні науки)*. 2018. Т.2. № 72. С. 137-140.
5. Суріна Г.Ю. Міфологема світового дерева як один з виявів архетипу трієдності. *Мультиверсум. Філософський альманах*. Вип. 56. 2006. С. 166-176.
6. Тарнавський В.В. Порожній п'єдестал: (роман). Київ: Радянський письменник, 1990. 428 с.
7. Тарнавський В.В. Порцеляновий острів. Повісті, оповідання. Київ: Преса України, 2013. 416 с.
8. Фромм Е. Втеча від свободи. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 288 с.

REFERENCES

1. Arendt, H. (2005). *Dzherela totalitaryzmu [The Origins of Totalitarianism]*. Kyiv: DUKH I LITERA. [in Ukrainian]
2. Ihnatenko, M. (2001). *Vidchuzhennia u immoralizm u diisnosti ta literaturi XX st. [Alienation and Immorality in twentieth-century Real Life and Literature]*. Slovo i Chas. [in Ukrainian]
3. Sartr, Zh.-P. (2001). *Buttia i nishcho. Narys fenomenolohichnoi ontolohii [Being and Nothingness. An Essay in Phenomenological Ontology]*. Kyiv: Osnovy. [in Ukrainian]
4. Smushak, T.V. (2018). *Kontsept samotnosti u vidchuzhennia v literaturnomu tvorі: spetsyfika traktuvannia. [The Concept of Solitude and Alienation in a Literary Work: The Specific Nature of Interpretation.]*. Pivdennyi arkhiv (filolohichni nauky). T.2. № 72. [in Ukrainian]
5. Surina, H.Yu.(2006). *Mifolohema svitovoho dereva yak ody n z vyiviv arkhetypu tryiednosti [The Mythology of the World Tree as One of the Manifestations of the Archetype of Trinity]*. Multyversum. Filosofskyi almanakh. Vyp. 56. [in Ukrainian]
6. Tarnavskiy, V.V. (1990). *Porozhnii p'iedestal: (roman) [An Empty Pedestal: (A Novel)]*. Kyiv: Radianskyi pysmennyk. [in Ukrainian]
7. Tarnavskiy, V.V. (2013). *Portselianovy ostriv. Povisti, opovidannia [Porcelain Island. Stories, short stories]*. Kyiv: Presa Ukrainy. [in Ukrainian]
8. Fromm, E. (2019). *Vtecha vid svobody [Escape from Freedom]*. Kharkiv: Knyzhkovyi Klub «Klub Simeinoho Dozvillia». [in Ukrainian]

THE PHENOMENON OF ALIENATION IN THE ARTISTIC INTERPRETATION BY VALENTYN TARNAVSKYI

Zminchak Nataliia Mykhailivna

*Senior Lecturer at the Department of Language Training
Odesa State Academy of Civil Engineering and Architecture
4, Didrichsona str., Odesa, Ukraine*

The article is devoted to the study of the phenomenon of alienation in the works of Valentyn Tarnavskiy. The attention is focused on two types of alienation, which are considered in social and philosophical discourse. The short story "The Tree of Life" and the novel "The Empty Pedestal" are chosen for analysis. The purpose of this study is to identify the poetic means of reflecting the phenomenon of alienation at the problematic and thematic level, as well as to analyse the interpretive models developed by Valentyn Tarnavskiy in his prose. Based on the quantitative analysis, one of the most frequent and key issues in the writer's prose is the problem of the spirituality importance and moral and value orientations in human life, which is solved against the background of the thematic material of the life of a creative person. The characters representing the type of creative person include both artists and scientists, but the author's concept is not limited to poetising or glorifying intellectual searches and discoveries or praising the creative type of personality. The specific meaning of the artistic interpretation is to raise the problems of discarding, marginality and unsuitability for life in a world where talented people who carry a part of the world's wisdom are superfluous. The analysis of two of the novelist's works reveals the evolution of the artistic understanding of the phenomenon. At first, it appears as alienation from society, which is a necessary measure for individual formation, self-knowledge and the disclosure of creative potential in the early story "The Tree of Life". Later, it is interpreted in the novel "The Empty Pedestal", where the potential for a generalised philosophical reading of this ambivalent problem is encoded in the fictional image of the existential alienation of the director of the institute, Unksov, which manifests itself on both physical and psychological levels. The artistic adaptation of the philosophical idea in "The Empty Pedestal" brings it closer to the genre of the intellectual novel.

Keywords: *borderline of literary studies and philosophy, interpretive models of the problem of alienation, poetic facilities.*